

משפחה שנטמעה נטמעה (קידושין ע-עב)

גליון 394

בדף ע: מכריז רב יהודה בפומבדיתא אדא ויונתן עבדי, יהודה בר פפא ממזירא וכו'. הרי שרב יהודה היה מפרסם פסולים. ובהמשך הגמ', אמר רב חמא ברבי חנינא כשהקב"ה משרה שכינתו אין משרה אלא על משפחות מיוחסות שבישראל שנאמר וכו'.

אמר רבי חמא ברבי חנינא כשהקדוש ברוך הוא (דף עא.) מטהר שבטים, שבטו של לוי מטהר תחילה שנאמר וישב מצרף ומטהר כסף וטיהר את בני לוי וכו'. אמר רבי יהושע בן לוי כסף מטהר ממזרים שנאמר וישב מצרף ומטהר כסף. מאי מגישי מנחה בצדקה. א"ר יצחק צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שמשפחה שנטמעה נטמעה.

ופירש"י (בד"ה וישב מצרף) צדקתו של הקב"ה היא שאינו מבדילים (את הפסולים) אלא הואיל שנטמעו נטמעו. ורבי יהושע בן לוי סבירא ליה האי מטהר לאו מבדיל פסוליהן קאמר אלא מטהרם ומכשירם כולם. מלשוננו של רש"י משמע שנחלקו ריב"ל ורבי חמא ב"ח, דדוקא ריב"ל ס"ל שהכשיר כולם אבל לרבי חמא ב"ח הא דמטהר שבטים היינו להבדיל הפסולים מן הטהורים (כמו שעשה רב יהודה), והפסולים ישארו פסולים. וא"כ לא ס"ל לרבי חמא ב"ח להא דמשפחה שנטמעה נטמעה אלא הן פסולות ועתידין להיגלות. והנה לקמן עב: ת"ר ממזירי ונתיני טהורים לעתיד לבוא דברי ר' יוסי. ר' מאיר אומר אין טהורים. והקשה בספר המקנה (בדף עא.) לכאורה קשה וכי פליגי אמוראי (רבי חמא ור' יהושע ב"ל) בפלוגתא דתנאי. הרי לכאורה זה אותה מחלוקת אם יטהרו הממזרים או ישארו פסולים, ורבי חמא כר' מאיר וריב"ל כר' יוסי. ותירץ דר' יוסי ס"ל דאפי' ממזר ודאי יטהר לעתיד לבוא. ואמוראי פליגי אליבא דר' מאיר, וס"ל לר' יהושע בן לוי דמודה ר"מ בממזרים שנתערבו, כיון שנטמעו נטמעו. ולר' חמא יתפרסם מי הם הפסולים. ויוצא לפי המקנה שלר' יוסי הממזרים מותרים לעתיד לבוא. ולר"מ דס"ל שיהיו ממזרים אסורים, נחלקו האמוראים מה הדין בנתערבו, האם יתגלה פסולם או שמשפחה שנטמעה נטמעה.

והנה בהמשך הגמ' בדף עא. נאמר כגון אלו (בית הצריפה) אליהו בא לטמא ולטהר, לקרב ולרחק. וכתב בחי' הרמב"ן משום פסולי עבדות וחללות קאמר, עבדים לפי שאינן מכלל ישראל וחללים לפי שמטהר שבט לוי שאינן נדחין מקהל (דרך פסולים לכהנים) אבל פסול ממזרות ונתינות, הא איפסקא הלכתא כרבי יוסי דאמר שהן טהורין לעתיד לבוא. ומשמע אפילו בידועים, דאילו באותן שנטמעו, השתא נמי טהורים הם וכו'. וכן משמע כל הסוגיא דר"מ ור' יוסי לאו במשפחה שנטמעה פליגי אלא משפחה שנטמעה נטמעה ד"ה, וממזר ונתיני טהורין לעתיד לבוא פלוגתא אחריתי היא.

הרי דכתוב ברמב"ן כדברי המקנה דלר' יוסי אפי' ממזר ודאי יטהר, ועל זה חולק ר"מ. אבל בהא דמשפחה שנטמעה נטמעה ס"ל לרמב"ן דכו"ע לא פליגי דשרי (גם ר' חמא) ודלא כהמקנה שנחלקו בזה אמוראי. והקשה הרמב"ן וא"ת וכי מצות לא יבא (ממזר) תבטל (לעתיד לבוא לפי ר' יוסי). לא שתעקר אלא נוהגת היא כל ימות המשיח אלא הוראת שעה לממזרים שהיו בדורות שיכשרו, עכ"ל. והיינו דממזר שיוולד אז יהיה דינו שלא יבא בקהל ד', דרך הממזרים שהיו עד אז יטהרו.

שיטת הרמב"ן (והמקנה) שלר' יוסי ממזר ודאי מותר לעתיד לבוא. אמנם בתוס' (סנהדרין נא: בד"ה הלכתא למשיחא) כתבו דהא דפסקינן הלכה כר' יוסי דעתידין ממזרים להיטהר (והרי הוי הלכתא למשיחא) נ"מ בזמן הזה שלא להתרחק ממשפחות שאינן ידועות, דבממזר שאינו ידוע מיירי. הרי שלמדו שכל ההיתר של ר' יוסי הוא רק לספק ממזר אבל ממזר ודאי יישאר אסור, ודלא כהרמב"ן.

וכן כתוב בתוס' הרא"ש (דף עב.) דבטמועין פליגי, ובידועים אפי' ר' יוסי מודה. וכל הנהו אמוראי דלעיל דאמרי כיון שנטמעה נטמעה סברי כר' יוסי.

ויוצא דלפי הרמב"ן לר' יוסי אפי' ממזר ודאי יהיה טהור, ומשפחה שנטמעה לכו"ע נטמעה. ולתוס' ולתוס' הרא"ש לכו"ע ממזר ודאי אסור גם לעתיד לבוא. והאמוראים שהתירו במשפחה שנטמעה היינו רק אליבא דר' יוסי אבל לר"מ האיסור קיים גם בספק.

ברמב"ם בסוף הל' מלכים (פי"ב ה"ג) כתב בימי המלך המשיח וכו' יתייחסו כולם על פיו ברוח הקודש שתנוח עליו שנאמר וישב מצרף ומטהר וכו' ואינו מייחס ישראל אלא לשבטיהם, שמודיע שזה משבט פלוני וזה משבט פלוני אבל אינו אומר על שהן בחזקת כשרות זה ממזר וזה עבד, שהדין הוא משפחה שנטמעה נטמעה, עכ"ל. הרי שלא כתב שיטהר ממזרים אלא שלא יאמר על שהן בחזקת כשרות שהם ממזרים. אבל לעולם ממזר ודאי ישאר אסור, וכשיטת התוס' ודלא כהרמב"ן.

והנה בסוף הסוגיא (עב:) אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוסי. אמר רב יוסף אי לאו דאמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוסי הוה אתי אליהו מפי' מינן צוורני צוורני קולרין, דהיינו שהיה פוסל הרבה משפחות. ולכאורה לפי הרמב"ן שר' יוסי התיר בממזר ודאי אבל בספק לכו"ע משפחה שנטמעה נטמעה, מדוע היה אליהו פוסל אלו שכבר נטמעו.

והר"ן (דף ל: לדפי הרי"ף) בתחילה כתב דנחלקו ר"מ ור' יוסי במטומעין. ואח"כ כתב ואפשר עוד לומר דר' יוסי אפי' בודאין קאמר. ורב יוסף דאמר אי לאו דפסק כר' יוסי הוה אתי אליהו וכו' ס"ל דלדברי הפוסל פוסל גם במטומעין. והיינו כדברי המקנה הנ"ל דלר' יוסי אפי' ממזר ודאי יהיה טהור ואליבא דר"מ נחלקו אמוראי אי משפחה שנטמעה נטמעה וכמו שנתבאר לעיל אליבא דרש"י דלריב"ל משפחה שנטמעה נטמעה אבל לרבי חמא ישארו פסולין. ורב יוסף ס"ל כר' חמא. ולכן לולא הפסק כר' יוסי היה אליהו פוסל הרבה. ועכ"פ יוצא שיש ודאי שיטה אחת שאומרת שלא אמרינן משפחה שנטמעה נטמעה (וגם אם נחלק בין פסול ממזרות לשאר פסולין דדילמא רק לגבי ממזר שספק מותר התירו ולא בשאר פסולין כמו עבדות, הרי שמואל פסק כר' יוסי לגבי ממזרי ונתיני ועל זה קאי רב יוסף שלולא זה היה פוסל. משמע אפי' בממזרים). והנה הרמב"ן הוכיח דאיירי ר' יוסי בידועים כי באותן שנטמעו השתא נמי טהורים, ומה יתחדש ע"י אליהו. וע"כ דהשתא רק ספקות מותרים אבל לעת"ל גם ודאי ממזר יהיה טהור.

אמנם במאירי כתב (דף ע:): כל שיש בו צד ממזרות אין פיסולו נפקע אא"כ ע"י נשואי שפחה כמו שהתבאר ומ"מ כל שלא נודע בבירור עד שלאורך זמן נתבלבלו הדורות ונתערבו מצד עשרם משפחות זו בזו עד שנשתנה הענין מוודאי לספק אע"פ שעדיין יש בדבר הרהורי קבלות ומסורת מזקנים וסרך ערער בענין, מניחין אותן. ועל כיוצא בזה אמרו משפחה שנטמעה נטמעה. ועל כיוצא בזה ג"כ אמרו למטה (עב:) ממזרי ונתיני טהורין לעתיד לבא, שמאחר שהותרו ע"י ספק, הותרו לעולם ואף בזמן שהנבואה מבררת, עכ"ל.

ולכאורה תירץ המאירי במילים אלו האחרונות את קושיית הרמב"ן, דממזר ודאי לא יותר לעת"ל, ואמנם כבר היה היתר של משפחה שנטמעה נטמעה אבל כשיבוא אליהו הרי יוכל לברר ע"פ רוח הקודש מי ממזר באמת ומי לא. וזהו חידושו של ר' יוסי שלא יטמא אותם אפי' שידע בבירור שהיו ממזרים, דהיות והותרו אפי' מספק, לעת"ל יקבע שהוא היתר גמור.

והנה בתוס' בסנהדרין הנ"ל כתבו דלא הוי הלכתא למשיחא הא דממזרי יטהרו כי יש בזה נפק"מ גם בזה"ז שלא להתרחק ממשפחות שאינן מיוחסות. ובר"ן כתב דכיון דאין אליהו עתיד לגלותן אף הידועים בהם (לשיטה שיטהר גם ממזרי ודאין) אף הידועים בהם עכשיו אין מגלין אותם שאין בין העוה"ז לימות המשיח לענין זה כלום. ולפי"ז י"ל דגם לפי המ"ד שרק ספקות יתירו, סוף סוף אליהו לא יפסול אע"פ שידע ברוח הקודש שהם טמאים, אז ה"ה בזמן הזה גם אם ידע מישהו שהם פסולים אינו רשאי לגלות. וכן כתב הר"ן להדיא בהמשך דבריו דהביא דהרמב"ם ס"ל דהספקות לא יתירו וכיון שאליהו לא יגלה גם עכשיו אין מגלין. והא דמבואר בגמ' שהיו מגלים פעם בשבע שנים כתב הר"ן כי סוף סוף אינן משפחות מיוחסות, ואע"פ שאין שם איסור אבל אין הזרע מוכן לקדושה ולטהרה, כי אין אצלן השראת השכינה, לכן סיפרו זאת לצנועים. ואולי אפשר לחדש דלעת"ל שיטהרו הממזרים, יחשבו כטהורים לגמרי, ויוכלו להתחתן גם לצנועים, וזהו הרבותא בדברי ר' יוסי שיהיו טהורים ממש לעת"ל מה שאין היום, ומיושבת קושיית הרמב"ן.